

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Кузніченко Яни Миколаївни
на тему: «Пруденційне регулювання достатності капіталу банку»,
представленої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних
наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Актуальність теми дослідження

Наслідки реалізації системних банківських ризиків в Україні під впливом фінансових криз, з якими стикалась банківська система України впродовж останніх десятиліть, обумовлюють необхідність розробки та вдосконалення ряду регуляторних заходів, спрямованих на забезпечення стабільної діяльності банківської системи України, зокрема запровадження надійних інструментів пруденційного регулювання достатності капіталу, які б забезпечували повне та достовірне вимірювання ризиків, застосування адекватних методів зниження (нейтралізації) впливу таких ризиків на капітал банків. Вдосконалення методичного підґрунтя та розрахункового інструментарію щодо визначення достатності капіталу банків, орієнтованих на адекватність обсягу капіталу спектру та величині ризиків, на які наражаються банки в процесі своєї діяльності, базуючись на принципах контролю та забезпечення прозорості нагляду має здійснюватись, орієнтуючись на принципи і рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду, положення Європейського Парламенту та Ради.

Створення системи фінансової безпеки банку полягає в вирішенні багатокритеріальних завдань, розробки стратегії фінансової безпеки як частини стратегії розвитку, пошук оптимальної структури капіталу; побудови фінансового менеджменту в ринковому середовищі, для якого є характерним підвищені ризики, зумовлені високим ступенем невизначеності.

Найбільш важливим аспектом у вирішенні завдання забезпечення достатності капіталу банку є побудова оптимальної структури капіталу, завдяки якій мають вирішуватись такі завдання, як розвиток і модернізація банківської установи, конкурентна позиція на внутрішньому та зовнішніх фінансових ринках, оптимізація отримання та розподілу прибутку за одночасного розподілу та балансування ризиків, застосування різноманітних способів покриття та пом'якшення ризиків.

З огляду на все вищезазначене дисертація Я. М. Кузніченко є актуальною та має важливе теоретичне й практичне значення.

Ступінь обґрунтованості та достовірності положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення дисертаційної роботи є аргументованими та обґрунтованими, що підтверджується основним змістом дослідження, опублікованими Кузніченко Я.М. науковими працями й авторефератом та списком використаних джерел. Обґрунтування основних наукових положень, висновків та рекомендацій базується на результатах систематизації й узагальнення дисертанткою фундаментальних положень економічної теорії, теорії управління, банківської справи, фінансів та кредиту, стратегічного управління й прогнозування, економіко-математичного моделювання, наукових працях із питань пруденційного регулювання діяльності банків.

Під час проведення досліджень дисертантка використала законодавчі та нормативно-правові акти з питань банківського нагляду; статистичні та звітно-аналітичні дані НБУ; положення, принципи та рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду; Міжнародні стандарти фінансової звітності; Європейського центрального банку; Міжнародного валютного фонду; звітність банків; наукові публікації вітчизняних та зарубіжних авторів з питань банківського нагляду, а також матеріали періодичних видань та інші джерела публічної інформації.

Одержані наукові результати дослідження ґрунтуються на таких загальноновизнаних та сучасних методах дослідження, як: діалектичного і системного підходів, індукції та дедукції – під час дослідження причинно-наслідкових зв'язків у процесі пруденційних вимог до достатності капіталу банку; морфологічного аналізу – при вивченні понятійно-категоріального апарату дослідження; історичний підхід – при узагальненні еволюції міжнародного досвіду щодо пруденційних вимог до капіталу банку; методи групування, порівняння, абстрагування, узагальнення, економіко-статистичні методи збирання та оброблення інформації – під час аналізу методологічного інструментарію розрахунку нормативу Н2 в Україні; графічний і табличний методи як ілюстративний інструментарій; методи багатofакторного аналізу – під час прогнозування ефективності методологічного інструментарію для розрахунку нормативу Н2; методи кластеризації – при застосуванні індикативного показника для обчислення операційного ризику та при співвіднесенні агрегованих історичних даних щодо рівня дефолтів із рівнем дефолтів боржників окремого банку; нечіткої логіки – під час моделювання способу обчислення операційного ризику; системний метод – під час розроблення інструментарію правового, інформаційного та організаційного забезпечення розвитку пруденційних вимог до достатності капіталу банку в

Україні. Запропоновані дисертанткою висновки та рекомендації є достовірними, що підтверджується відповідними актами і довідками про впровадження.

Крім того, обґрунтованість одержаних наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується публікацією основних результатів дослідження в монографіях, наукових фахових виданнях України та інших держав, оприлюдненням їх на вітчизняних та міжнародних науково-практичних конференціях із широкою географією проведення.

Аналіз змісту опублікованих праць та автореферату також підтверджує достатній ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації та виносяться на захист.

Вищевикладене свідчить про достатню обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації Кузніченко Я.М.

Зв'язок теми з державними та галузевими науковими програмами, пріоритетними напрямками розвитку науки

Тематика дослідження узгоджується з базовими положеннями Стратегії Національного банку України (схваленої 16.03.2018 р.), Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року (схваленої п'ятьма профільними державними інституціями впродовж грудня 2019 – січня 2020 р.) тощо.

Дисертаційна робота виконана відповідно до пріоритетних напрямів наукових розробок, які здійснювалися в рамках науково-дослідних тем Сумського державного університету, а саме: до звіту за темою «Управління фінансово-економічною безпекою суб'єктів господарювання» (номер державної реєстрації 0116U000931) увійшли результати проведеного аналізу структури балансів банків та окремих показників діяльності банківської системи України в контексті визначення балансових складових, що беруть безпосередню участь у формуванні доходів, з метою обрання, з застосуванням індикативного показника, способу розрахунку вимог до капіталу банку для покриття операційного ризику; до звіту за темою «Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0109U006782) – результати співвіднесення оціночних агрегованих історичних даних щодо рівня дефолтів боржників по банківській системі з оціночними рівнями дефолтів боржників банків із метою систематизації статистичної інформації щодо реалізованих рівнів дефолтів боржників банків, застосування моделі обчислення оціночних рівнів дефолтів боржників та визначення рівня нагляду за рівнем дефолтів боржників банків.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження

Узагальнивши основні висновки та результати дисертаційної роботи, а також вивчивши особистий внесок дисертантки у вирішення обраної нею проблематики, можна зробити висновок, що істотними в науковому і практичному значенні є результати дисертаційної роботи, які містять такі елементи наукової новизни:

1. Ґрунтовність теоретичного дослідження здобувачки підкреслює авторське визначення сутності капіталу банку (с. 27-47) як суми власних коштів, залишкової вартості активів після вирахування всіх його зобов'язань, що уособлюють в собі інтерес власників банківської установи та призначенням яких є покриття ризиків, на які банк наражається в процесі діяльності.

2. На схвальну оцінку заслуговують розвинені авторкою методологічні засади оцінювання достатності капіталу банку, які дозволяють визначати мінімально допустимий обсяг капіталу банку для покриття кредитного, операційного та ринкового ризиків (с. 132-151). Одержані результати дозволяють обґрунтувати рішення щодо спроможності банків утримувати ризики на мінімальну рівні, аби не створювати загрозу стійкості банку, інтересам вкладників і кредиторів.

3. Необхідно цілком погодитися з висновками дисертантки щодо необхідності трансформації існуючого підходу до оцінювання кредитного ризику, а тому доцільним є уточнення методичного базису його визначення шляхом адитивної згортки кожного виду активів та оціночного значення ризику країн, ґрунтуючись на методології експортних кредитних агентств, що є учасниками «Угоди про офіційно підтримувані експортні кредити» (с. 155-162).

4. У роботі авторкою на основі мультиплікативної згортки річного доходу банку і сталого коефіцієнту для базового підходу та адитивної згортки річного доходу банку за кожною бізнес-спеціалізацією, зваженого на відповідний коефіцієнт ризику для стандартизованого підходу визначено операційний ризик банку (с. 162-168), що дозволяє імплементувати в українську банківську практику більш чутливі до операційного ризику методи оцінювання вимог до капіталу.

5. Логічним продовженням дослідження став розроблений авторкою методичний інструментарій розрахунку величини ринкового ризику діяльності банку на основі адитивної лінійної згортки індивідуально визначених процентного, валютного, фондового та товарного ризиків, зважених на коефіцієнти масштабування (с. 168-178). Визначений у роботі

підхід забезпечує врахування діяльності банку при реалізації операцій, пов'язаних з коливанням курсу валют, цін на товари й послуги, процентних ставок та котирування акцій.

6. Значну практичну цінність мають авторські пропозиції з удосконалення методичного інструментарію побудови індикативного показника вибору методу розрахунку вимог до капіталу банку для покриття операційного ризику на основі регресійного аналізу (с. 181-196). Результати апробації запропонованого науково-методичного підходу дозволяють об'єктивно визначити, які банки можуть застосовувати базовий метод для обчислення операційного ризику, які мають використовувати для таких цілей більш складний стандартизований метод, а які можуть претендувати на застосування вдосконаленого економетричного підходу.

7. Безумовною науковою новизною та прикладною цінністю характеризуються пропозиції дисертантки щодо визначення оціночних рівнів дефолтів боржників на основі матриць міграції та подальшого співставлення агрегованих історичних даних щодо рівня дефолтів боржників по банківській системі з відповідними даними окремого банку (с. 196-210). Це створює істотне наукове підґрунтя підвищення якості мікропруденційного нагляду в банківському секторі України.

Теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи

Значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення дисертації доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, які можуть бути використані НБУ, банками України та юридичними особами, які проводять аудиторську діяльність банків та надають аудиторські послуги, з метою більш адекватної та більш чутливої до ризиків оцінки достатності капіталу банку.

Підходи щодо вдосконалення існуючої методики розрахунку нормативу Н2 у частині розширення переліку банківських ризиків, які потребують покриття капіталом, застосування у практичній діяльності банків моделі обчислення оціночних рівнів дефолтів боржників та моделі розрахунку індикативного показника як способу обчислення вимог до капіталу банку для покриття операційного ризику – рекомендовані Міністерством фінансів України до застосування державними банками (довідка Міністерства фінансів України від 16.04.2019 №38000-02-5/4); підходи до розрахунку кредитного, ринкового та операційного ризиків, як складових достатності капіталу банку, а також використання моделі співвіднесення агрегованих історичних даних щодо рівня дефолтів

боржників із рівнями дефолтів банків впроваджено в діяльність аудиторської компанії ТОВ «ПКФ Україна» (довідка від 26.02.2019 № 147); використання формули розрахунку достатності капіталу банку, що базується на вдосконаленому визначенні поняття «капітал банку» в частині відображення економічної сутності капіталу банку з точки зору покриття банківських ризиків, вдосконалює оцінку кредитного ризику та запроваджує оцінку операційного та ринкового ризиків – у діяльність НБУ в Харківській області (довідка від 15.04.2019 №64-0002/); підходи до розрахунку кредитного, ринкового та операційного ризиків у складі вимог до оцінки достатності капіталу банку, а також використання моделі індикативного показника з метою вибору способу, який використовується для розрахунку вимог для покриття операційного ризику, залежно від рівня складності здійснюваних банками операцій – у діяльність окремих банків в Харківській області (довідка Харківського банківського союзу від 29.03.2019 № 6).

Результати дисертації використовуються в навчальному процесі Сумського державного університету під час викладання дисциплін «Банківські ризики», «Банківська справа» й «Аналіз банківської діяльності» (акт від 27.05.2020 р.).

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих працях

Ознайомлення з дисертацією, авторефератом та науковими публікаціями Кузніченко Я.М. дозволяє зробити висновок, що основні положення дисертаційної роботи достатньо повно висвітлені в опублікованих за темою дисертації 17 наукових працях загальним обсягом 9,94 друк. арк., з яких особисто автору належать 8,64 друк. арк., у тому числі: підрозділи у двох колективних монографіях, 9 статей у наукових фахових виданнях України, 3 статті у науковому виданні, що включене до міжнародної науко-метричної бази Scopus, 5 публікацій у збірниках тез доповідей конференцій.

В опублікованих наукових працях розкриваються сутність та зміст положень, задекларованих автором як таких, що містять елементи наукової новизни. У дисертації Кузніченко Я.М. використано лише ті результати досліджень, які були одержані нею особисто. У публікаціях, виконаних у співавторстві, особистий внесок дисертанта відображено повною мірою. Кількість, обсяг та якість друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України.

Зауваження та дискусійні положення

Визначаючи високий науковий рівень одержаних висновків та рекомендацій, необхідно виокремити деякі положення, що мають рекомендаційний характер та є підставою для їх обговорення в дискусійному порядку:

1. У рамках формування методичних засад забезпечення достатності капіталу банку (підрозділ 1.1., рисунок 1.3) авторка визначає та обґрунтовує найбільш релевантні фактори впливу на результативний показник. На нашу думку, одним із системно важливих чинників впливу на розмір та достатність капіталу банку є приналежність банку до міжнародної або вітчизняної фінансово-промислової чи фінансової групи. Дана детермінанта впливає на оперативність формування додаткової капіталізації, її потенційну можливість. Крім того, за умови наявності в складі міжнародної фінансової групи центрального офісу банку виникає можливість запозичення складних моделей оцінки достатності капіталу.

2. Дослідження авторки в рамках формування пруденційних вимог НБУ до показника достатності регулятивного капіталу банків базується на положеннях Базель I та Базель II. З огляду на імплементацію в світовій практиці вже положень Базель III, що надають можливість застосовувати індивідуальний диференційований підхід до оцінювання ризиків банку й банківської системи, незрозуміло чому авторка не зосереджується на аналізі та удосконаленні процесу імплементації останніх оновлених принципів й вимог Базельського комітету з банківського нагляду.

3. Підтримуючи наукові здобутки дисертантки у контексті запропонованого методичного підходів до удосконалення пруденційного регулювання достатності капіталу банку (підрозділ 3.1., с. 155-181), на нашу думку, дисертаційна робота мала більшу практичну цінність, якщо б авторка запропонувала використання методів та алгоритмів машинного навчання для проведення кредитного скорингу. В епоху Big Data використання таких інтелектуальних методів для оцінювання платоспроможності позичальника дозволяє отримати більш точніші результати щодо ймовірності невиконання ним фінансових зобов'язань перед банком та нівелювати вплив деструктивних факторів на функціонування фінансової установи.

4. Позитивно оцінюючи комплексність та ґрунтовність запропонованого авторкою науково-методичного підходу до розрахунку операційного ризику банку за стандартизованим підходом (с. 163-166), зазначимо, що незрозумілими залишаються підходи здобувачки щодо проведення групування бізнес-спеціалізації та механізму подальшого

встановлення коефіцієнта зважування (табл. 3.6, с 164). Деталізація даних положень у дисертаційній роботі дозволило б підвищити теоретичну та практичну цілісність запропонованого науково-методичного підходу, а також підвищити адекватність отриманого значення операційного ризику.

5. У третьому розділі дисертаційної роботи здобувачкою запропоновано прогнозна модель визначення валового обсягу доходу банку на основі використання лінійної парної регресії (с. 181-196). При цьому автором зроблено припущення, що основним фактором впливу на валовий дохід банку є виключно обсяг працюючих активів. На нашу думку, доцільно було б розширити перелік факторних змінних, а саме додати обсяг витрат на маркетингову діяльність, обсяг витрат на розробку інноваційних фінансових технологій тощо. Це не стільки б ускладнило економетричні розрахунки, скільки б звужило інтервал ймовірних достовірних результатів, оскільки було б враховано як внутрішні так і зовнішні фактори впливу на обсяг доходу банку.

6. У пункті 3.3. (с. 196-210) дисертаційної роботи авторкою представлені методичні засади ідентифікації кредитного ризику банку на основі оціночних рівнів дефолтів боржників як інструменту мікропруденційного нагляду, проте додаткового пояснення потребує факт обрання для практичної реалізації цього підходу тільки одного умовного банку А. Обмежена практична реалізація запропонованого підходу не дозволяє достовірно оцінити ефективність запропонованої методики до визначення кредитного ризику, здійснити порівняльний аналіз його значення в залежності від різних умов функціонування банків та виявити загальні тенденції для певних груп банків України.

Однак висловлені побажання та зауваження не зменшують високого науково-теоретичного та методичного рівня проведеного дослідження.

Загальний висновок та її відповідність установленим вимогам

Дисертаційна робота Кузніченко Яни Миколаївни на тему «Пруденційне регулювання достатності капіталу банку» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею. Положення дисертаційної роботи містять наукову новизну та мають практичну цінність. У роботі на підставі проведених досліджень одержано результати, які є істотним авторським внеском у вирішення наукової проблеми, що виявляється в розвитку теоретико-методологічних засад та методичного забезпечення пруденційного регулювання достатності капіталу банку.

У роботі виконані вимоги, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, обґрунтована актуальність обраної теми, запропоновані висновки та пропозиції, наведені в роботі, є достовірними, містять наукову новизну. Зміст автореферату є ідентичним змісту дисертації. Автореферат достатньою мірою висвітлює основні наукові й практичні положення дисертаційної роботи і не містить інформації, не розглянутої в роботі.

Основні положення дисертації доповідалися на науково-практичних конференціях, опубліковані в наукових фахових виданнях, зокрема, що входять до міжнародних наукометричних баз, та в наукових періодичних виданнях інших держав із тематики дослідження.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що дисертація та автореферат у цілому відповідають вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами та доповненнями). Наведені у відгуку критичні зауваження не мають принципового характеру і не впливають на загальну високу оцінку дисертації.

Загалом дисертація з теми «Пруденційне регулювання достатності капіталу банку» заслуговує на позитивну оцінку, а її авторка, Кузніченко Яна Миколаївна, заслуговує на надання наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

завідувачка кафедри банківської справи та фінансових послуг

Університету митної справи та фінансів

Міністерства освіти і науки України

докторка економічних наук

О. П. Заруцька

Я. М. Брус